

Прагэстная актыўнасць у Беларусі ў 2015 годзе

(вулічныя акцыі, сацыяльныя канфлікты)

Таццяна Чыжова, Інстытут “Палітычная сфера”
(даследаванне праведзена ў студзені-снежні 2015 г.)

Змест

Уводзіны	2
Аналіз публічных (вулічных) акцый	3
1. Колькасць публічных акцый і іх удзельнікаў	3
1. Тыпы публічных акцый	4
2. Калектыўныя суб’екты	6
3. Нагоды і мэты публічных акцый	7
4. Геаграфія	9
5. Сезоннасць	11
6. Рэпрэсіўныя захады	12
Сацыяльныя канфлікты	13
1. Колькасць сацыяльных выступленняў	13
2. Тыпы сацыяльных канфліктаў	13
3. Прычыны прагэстных дзеянняў	14
4. Геаграфія сацыяльных прагэстаў	14
5. Тактыка, сродкі, метады	14
6. Выніковасць сацыяльных прагэстаў, наступствы	16
7. Публічнасць сацыяльных канфліктаў (розгалас у СМІ)	17
Высновы	17
Дадатак да тлумачэння метадалогіі	19

Уводзіны

У 2015 годзе ў Беларусі адбыліся выбары прэзідэнта. Як і чакалася, гэтая падзея паўплывала на палітычную актывізацыю ў краіне, у тым ліку – на разнастайныя формы вулічных пратэстаў. Нягледзячы на тое, што зарэгістраваныя прэтэндэнты ў кандыдаты ад апазіцыі праводзілі штодня па ўсёй краіне (найперш – у Мінску і абласных цэнтрах) шматлікія пікеты па зборы подпісаў, што давалі ім магчымасць для легальнай публічнай маніфестацыі сваіх поглядаў, ты мне меньш, пэўны рост пратэстных акцый па-за электаральнымі падзеямі таксама можна было назіраць. Так, калі ў 2013 годзе ў Беларусі ў межах маніторынгу было налічана 103 пратэстныя падзеі, у 2014 (год мясцовых выбараў) іх колькасць хаця і вырасла, але не надта моцна – 127 падзеі за год (з улікам 29 выбарчых пікетаў апазіцыі, на якіх легальным чынам праводзілася палітычная агітацыя). У 2015 годзе было налічана 125 падзей (з улікам 6 выбарчых пікетаў, якія хутчэй былі падобныя на акцыі пратэсту, замаскіраваныя пад пікеты па зборы подпісаў). З улікам таго, што ў 2015 годзе паралельна адбывалася агітацыйная кампанія, на якую былі кінутыя ўсе сілы апазіцыйнага актыву, можна сказаць, што пэўны рост актыўнасці адбыўся.

Метады

У цэнтры ўвагі даследавання знаходзяцца пратэстныя ініцыятывы, што трапілі пад увагу беларускіх СМІ цягам 2015 года. Пры гэтым, улічваючы спецыфіку пратэстаў, што зыходзілі ад палітычных суб'ектаў (апазіцыйных партый, незалежных грамадскіх арганізацый ды ініцыятыў, якія ў той ці іншай ступені пазіцыянуюць сябе як праціўнікі дзейснай улады) і іх адрозненне ад іншых формаў пратэсту – “нізавой” барацьбы сацыяльных груп за свае інтарэсы – было вырашана падзяліць усе формы пратэстнай актыўнасці на дзве вялікія групы:

Публічныя (вулічныя) акцыі

Акцыі, якія носяць публічны характар – фактычна гэта азначае, што акцыя мусіць не толькі несці выразны пратэстны мэсдж, але і быць вулічнай, праводзіцца ў нейкім месцы канцэнтрацыі людзей (населеным пункце). Больш падрабязна гл. дадатак.

Сацыяльныя канфлікты

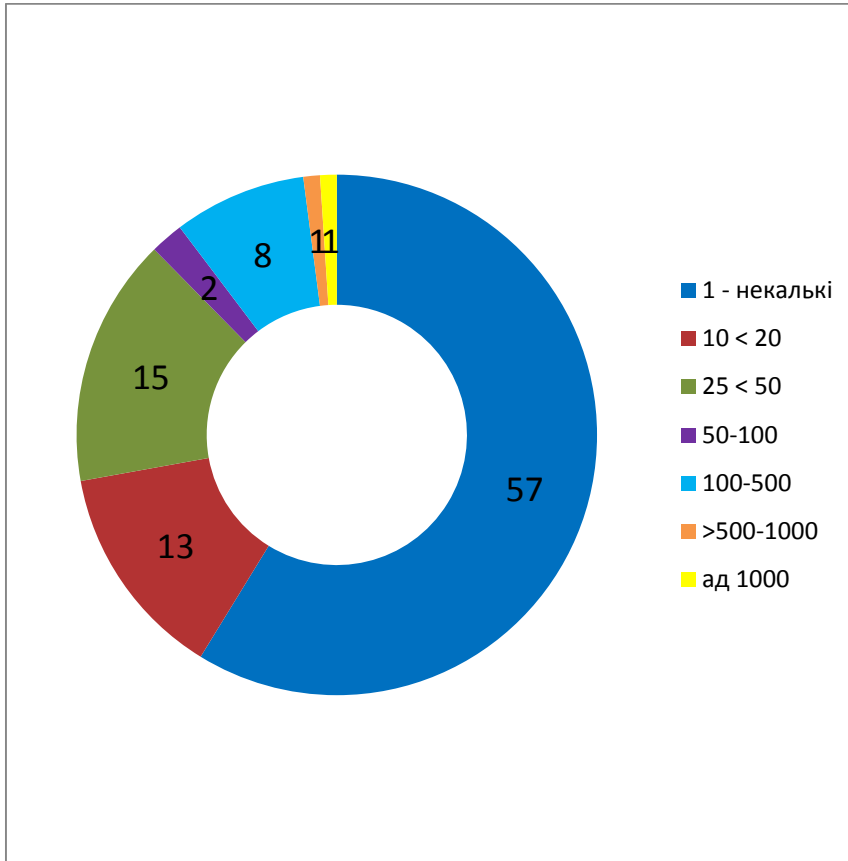
У дадзеным выпадку фіксуецца наяўнасць канфлікту інтарэсаў і публічная заява аднаго з бакоў аб намеры адстойваць свой інтарэс шляхам калектыўнай барацьбы. Больш падрабязна гл. дадатак.

Мэта маніторынгу – ацаніць наяўны стан і патэнцыял сацыяльнай пратэстнай актыўнасці ў Беларусі, вызначыць тэндэнцыі яе развіцця ва ўмовах беларускіх палітычных рэалій.

Аналіз публічных (вулічных) акцый

1. Колькасць публічных акцый і іх удзельнікаў

Агульная колькасць акцый публічнага кшталту за 2015 год складае 97 акцый (без уліку пікетаў па зборы подпісаў, калі толькі апошнія не мелі выразна пратэстны характар – 6 пікетаў з 97 акцый). У 2014 годзе гэтая лічба складала 52 + 29 выбарчых пікетаў апазіцыі пратэстнага кшталту, у 2013 – 64. Такім чынам, рост пратэстнай актыўнасці ў 2015 годзе быў найперш звязаны з вулічнымі выступленнямі (найчасцей – з палітычнай павесткай).

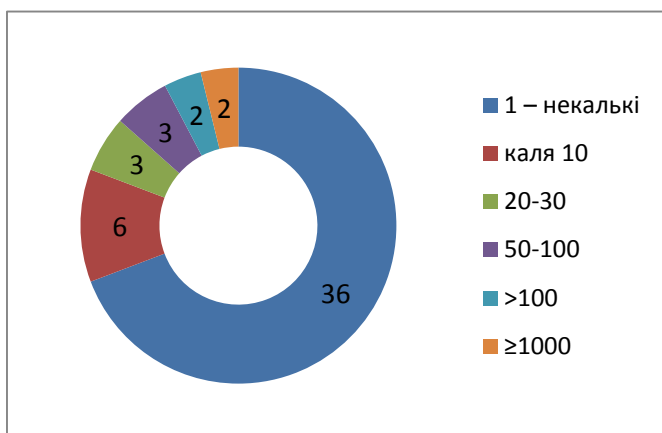

Малюнак 1. Масавасць акцый у 2015 г.

У 2015 годзе адбылося адна масавая акцыя з удзелам больш за 1000 (Дзень Волі 25 сакавіка, дазволеная акцыя) і адна з удзелам больш за 500 чалавек (“Дзень нацыянальнага сцяга” – мітынг і шэсце напярэдадні дня прэзідэнцкіх выбараў, не дазволены). Трохі больш, чым звычайна, адбылося акцый з удзелам ад 100 да 500 чалавек. Акцый, з прыблізнай колькасцю ўдзельнікаў ад 10 да 100 (некалькі дзясяткаў) адбылося 30. Пры гэтым, як мы можам назіраць звычайную тэндэнцыю апошніх год, пераважная большасць акцый – гэта дробныя мерапрыемствы (ад аднаго да некалькі чалавек) – 57 з 96.

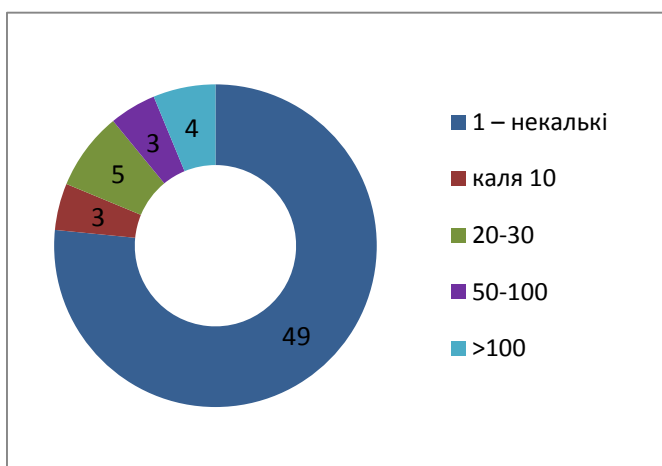
Але ў параўнанні з мінулагоднімі лічбамі, гэты выбарчы год можна назваць дастаткова актыўным у плане колькасці падзей і іх ўдзельнікаў. Асабліва, калі ўлічваць,

што цягам збору подпісаў за патэнцыйных кандыдатаў у прэзідэнты штодня адбывалася вялізная колькасць выбарчых пікетаў за апазіцыйных кандыдатаў (што можна было б, калі б быў улік гэтай масы пікетаў, залічыць як легальныя маніфестацыі пратэстных поглядаў, як гэта рабілася ў [маніторынгу 2014 года](#)).

Малюнак 2. Масавасць акцый у 2014 г.

Як мы можам пабачыць на малюнку 2, у 2014 годзе не адбылося ніводнай акцыі з колькасцю больш за 1000 удзельнікаў і ўсяго 2 з колькасцю больш за 100, усяго 12 – з некалькімі дзясяткамі ўдзельнікаў і 36 – дробныя. У апошнюю катэгорыю таксама можна дадаць выбарчыя пікеты (агітацыя за кандыдатаў на мясцовых выбарах у 2014 годзе), што неслі пратэстны характар – 29 пікетаў.

Малюнак 3. Масавасць акцый у 2013 г.

У 2013 годзе назіралася карціна яшчэ слабейшай вулічнай актыўнасці: не адбылося ніводнай акцыі з колькасцю больш за некалькі соцень удзельнікаў, 4 з колькасцю больш за 100, усяго 11 – з некалькімі дзясяткамі ўдзельнікаў і 49 – дробныя.

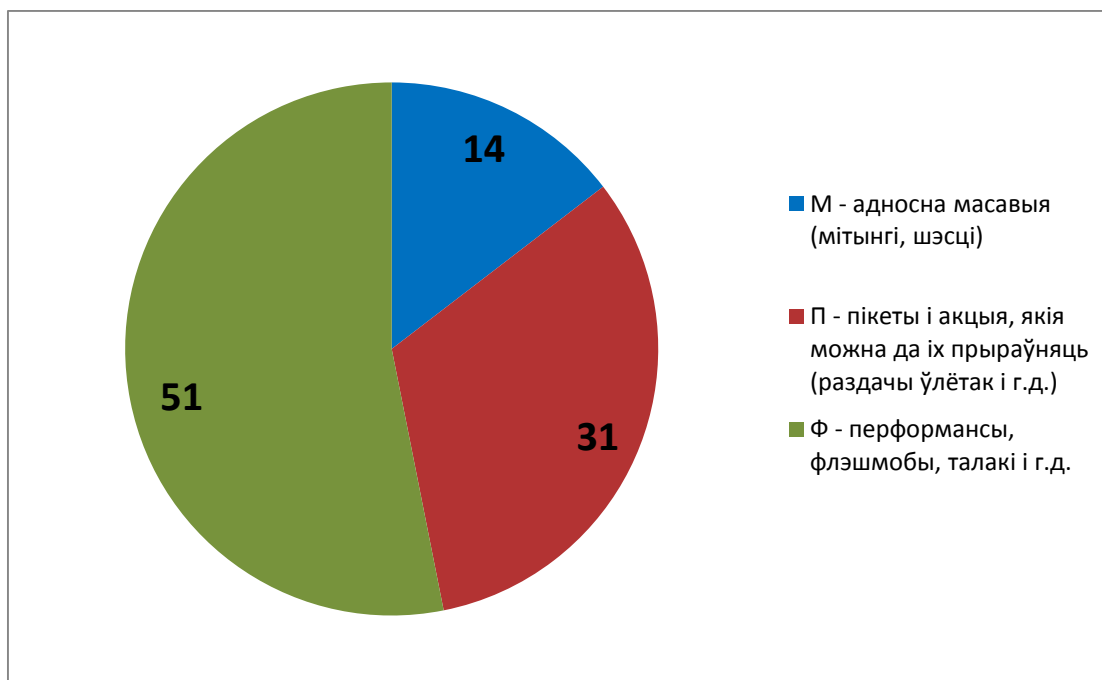
Такім чынам, калі браць паказнікі прыблізна ад 100 і вышэй, то такіх акцый у 2015 годзе адбылося 10, а ў 2014 і 2013 – па 4 на кожны год. Акцый з паказнікамі масавасці ад 20 да 100 удзельнікаў, адпаведна, адбылося 16 у 2015 годзе супраць 6 у 2014 і 8 у 2013 г. То бок, таксама ўдвая і болей, чым у паяпярэднія два гады.

1. Тыпы публічных акцый

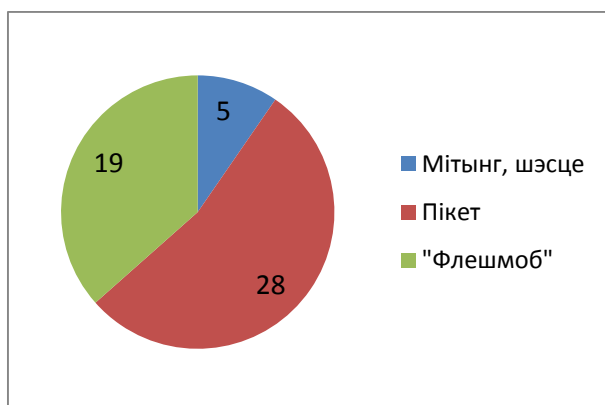
Дазволеныя (выбарчыя пікеты)	Дазволеныя (іншыя)	Недазволеныя
6	10	81

Табліца 1.

З 97 акцый 16 былі праведзеныя з дазволу ўладаў (з іх – 6 гэта выбарчыя пікеты). 81 адбывалася без такога кшталту дазвола (табліца 1).

Малюнак 4. Тыпы акцый у 2015 г.

Малюнак 5. Тыпы акцый у 2014 г.

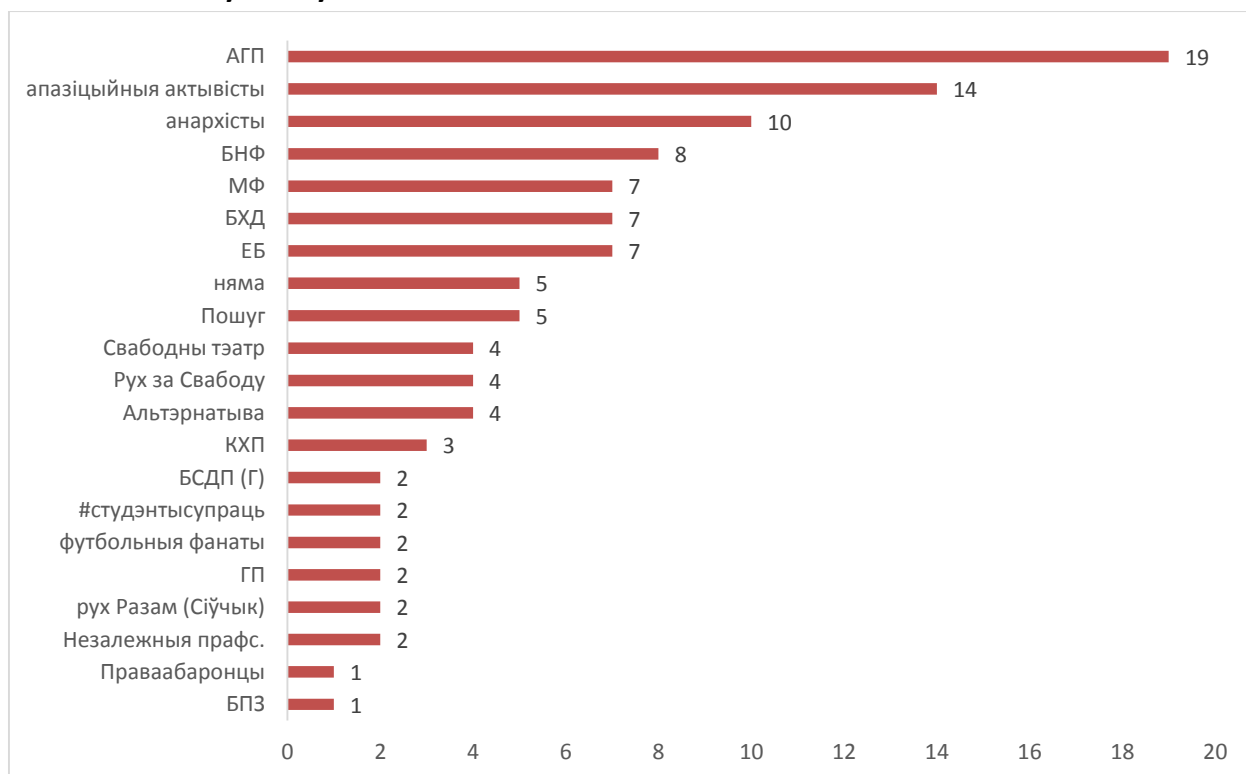
Малюнак 6. Тыпы акцый у 2013 г.

У сувязі з пэўнай часовай “лібералізацыяй” палітычнай атмасферы ў выбарчы 2015 год, цягам яго адбылося на адно болей масавае мерапрыемства ў фармаце мітынга і/або шэсця, чым у мінулыя два гады разам узятыя. Хаця трэба ўлічваць, што фармат акцыі і колькасныя паказнікі не заўсёды могуць супадаць (напрыклад, у жніўні 2015 каля будынка КДБ была праведзена акцыя з недзе 150 удзельнікамі, але пры гэтым па фармаце яна хутчэй нагадвала флэшмоб або маўклівы пікет, у той самы час, у катэгорыю “мітынг, шэсце” траплялі акцыі з шэсцем і кароткім мітынгам, што адбыліся пры ўдзеле ўсяго пары дзясяткаў чалавек).

Паказнікі па акцыях тыпа “пікет” у 2015 больш за 2013, але супастаўляльныя з 2014 годам (гэта калі ўлічыць, што нашмат больш палітычных актывістаў у 2015 годзе былі заангажаваныя ў збор подпісаў і агітацыю, чым гэта было ў 2014).

Акцыі, што адбываліся ў рэжыме рознага кшталту перформансаў, вывешвання банэраў і сцягоў, талакі і г.д. у 2015 годзе удвая пераўзыйшлі паказнікі 2013 і больш чым удвая – 2014 года.

2. Калектыўныя суб’екты

Малюнак 7. Калектыўныя суб’екты – арганізатары акцый у 2015 годзе

Шмат у чым на гэтае павелічэнне акцый тыпа “флэшмоб” паўплывала мінулагадня актывізацыя новых калектыўных суб’ектаў, не з традыцыйнага апазіцыйнага кола партыі і паяднаных з імі НДА: гэта моладзевы анархіцкі рух, група “Пошуг”, а таксама (у меншай ступені) студэнты, футбольныя фанаты і актывісты “Свабоднага тэатру”.

Вядучым калектыўным суб’ектам, лідарам па колькасці праведзеных вулічных акцый пратэсту (улічвалася арганізацыйная роля таго ці іншага актара), як і ў 2014 годзе, стала Аб’яднаная Грамадзянская партыя (АГП). Шмат у чым гэта адбылося дзякуючы персанальнай актыўнасці яе лідара А Лябедзькі і пільнай увагі да яго незалежных СМІ. З 6 вышэйазначаных акцый, што праводзіліся пад выглядам агітацыйнага пікету па зборы подпісаў, 5 належалі яму. У зацішным у палітычным сэнсе 2013 годзе АГП па колькасці акцый абыходзілі ПБНФ і БХД.

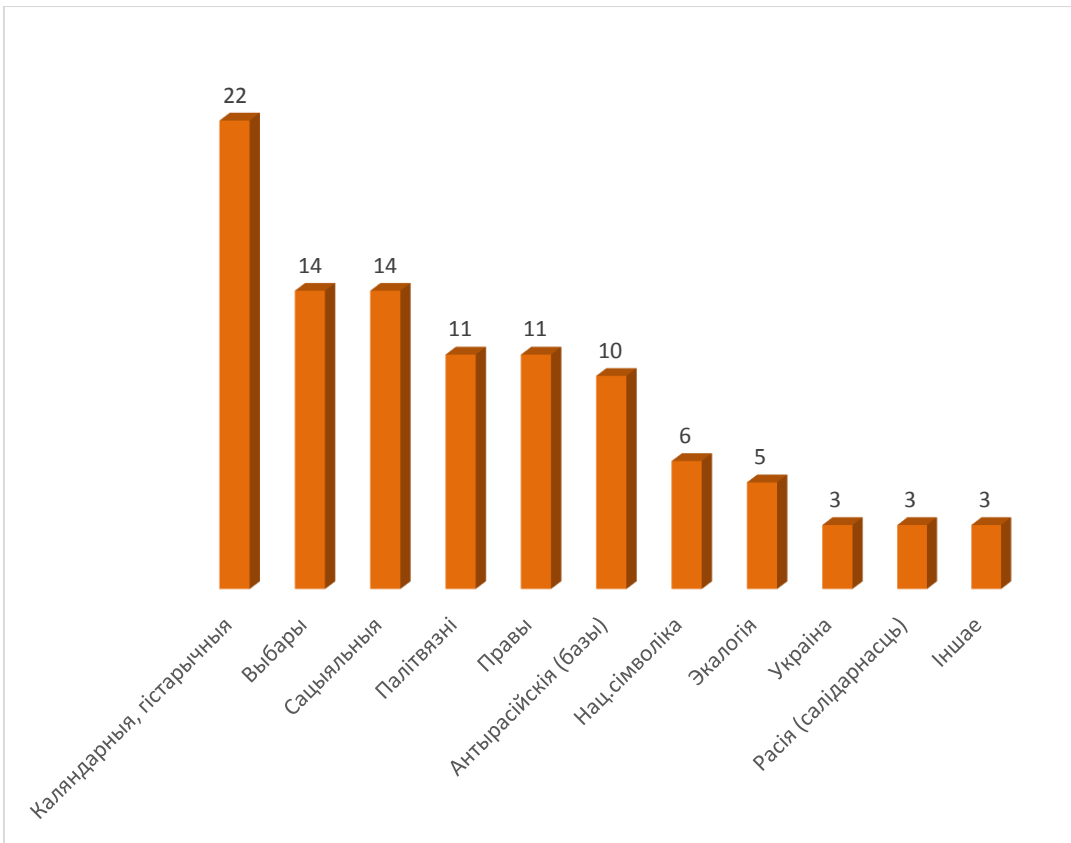
Другі леташні лідар па колкасці акцый (15, з улікам 14 выбарчых пікетаў) – гэта кампанія “Гавары праўду”, у гэтым годзе цалкам звярнуўся да выбарчай кампаніі свайго кандыдата і мала ўдзельнічаў у акцыях апазіцыі (у тым ліку ў традыцыйных). Але пры гэтым ў іх стабільна ўдзельнічаў былы кіраўнік “Гавары праўду” У.Някляеў.

І, як ужо было адзначана вышэй, асаблівасць гэтага году – вялікая колькасць дробных і вялікіх акцый без удзелу вядомых палітычных суб’ектаў з апазіцыйнага поля. Гэта і акцыі “безымянных” апазіцыйных актывістаў, і непартыйных моладзевых рухаў.

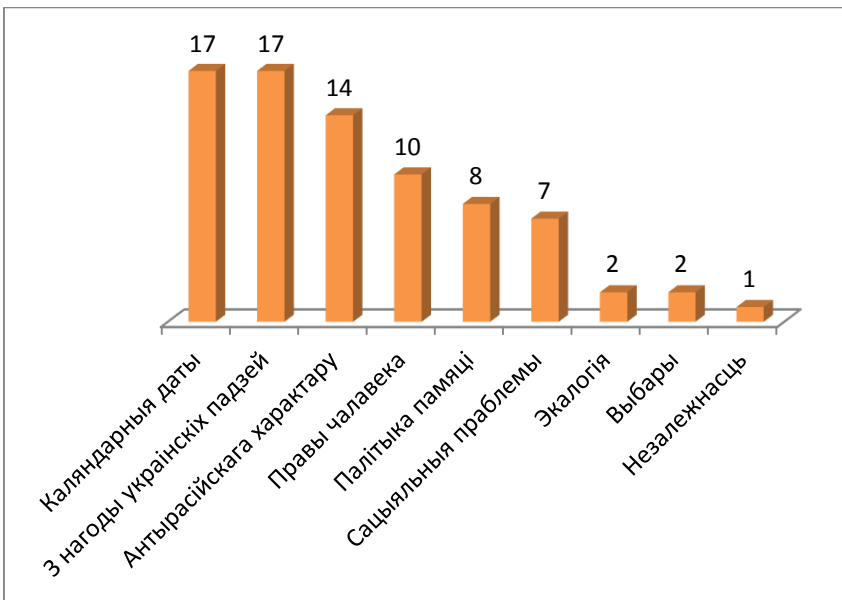
3. Нагоды і мэты публічных акцый

З 97 вулічных публічных падзей 22 мелі дачыненне найперш да так званых “каляндарных” датаў (Дзень Волі, Чарнобыль, Дзяды, Слуцкі збройны чын, паўстанне 1863 года, Дзень Дэкларацыі правоў чалавека і інш.). У 2014 годзе такіх было 17 з 52 (+29), у 2013 – 25 з 64.

Трэба адзначыць, што сістэма падліку ў 2014 і 2015 гг. адрозніваецца ад 2013, калі ўлічваліся толькі фармальна абвешчаныя нагоды акцы іх арганізатарамі. Таму, калі ў 2013 сума ўсіх акцый публічнага кшталту супадае з сумай нагодаў акцый, то ў 2014 і 2015 колькасць нагодаў перавешвае колькасць акцый: адна і тая самая акцыя магла мець “афіцыйна заяўленую нагоду” і яшчэ адну-дзве дадатковыя, альбо адбывалася так, што дадатковыя становіліся вядучымі (як гэта было, напрыклад, з 6 выбарчымі пікетамі ў 2015 годзе – яны пераўтвараліся ў антыўладныя, або з вялікай колькасцю традыцыйных “каляндарных” падзей 2014 года – яны прысвячаліся украінскім падзеям і насілі выразна антырасійскі характар). Гл. малюнкi 8, 9, 10.

Малюнак 8. Вядучая павестка акцый у 2015 годзе

Малюнак 9. Вядучая павестка акцый у 2014 годзе

Малюнак 10. Заяўленыя нагоды акцый у 2013 г.

Выбарчая тэматыка, акрамя ўласна таго масіву выбарчых пікетаў, які не ўлічаны ў даследаванні, таксама агучвалася на 14 акцыях 2015 года (у тым ліку на 6 вышэйазначаных пікетах) – гл. малюнак 8. Сацыяльная праблематыка ў гэтым годзе выплеснулася ў вулічныя акцыі ў большай ступені, чым гэта адбывалася ў 2014 і 2013 гг. (14 супраць 7 і 6 адпаведна). Мінулагодні рост акцый з выразнай сацыяльнай павесткай звязаны не ў апошню чаргу з серыяй перформансаў і пікетаў “Свабоднага тэатру” у падтрымку інвалідаў-калясачнікаў (4 акцыі) і 2-мя публічнымі выступленнямі студэнтаў БДУ супраць дзеянняў адміністрацыі (вывешванне банэра і студэнцкі марш).

Акцыі ў абарону правоў і падтрымку палітвязняў перакрываўваліся далёка не ва ўсіх выпадках. Большасць акцый прававога кшталту ў мінулым годзе насіла характар выступленняў супраць сваволля міліцыі, а таксама органаў пракуратуры і судаў, прычым большасць з іх былі праведзеныя анархістамі. Акцыі з выразнай антырасійскай рыторыкай былі найчасцей звязаныя з пытаннем расійскіх ваенных авіабаз на тэрыторыі Беларусі. Асобнай нагодай для цэлага шэрагу акцый стала актуалізацыя нацыянальнай сімволікі (акцыі, дзе яна проста ўжывалася, але ніяк не артыкулявалася, не ўлічваліся, інакш гэта была б большасць акцый апазіцыі).

Відавочна, што ўкраінская праблематыка ў 2015 годзе саступіла ўнутранай (3 супраць 17 у 2014 г.), і калі і агучвалася на традыцыйным мерапрыемствах апазіцыі, то гэта было не так выразна і заўважна. Такую самую колькасць складаюць акцыі салідарнасці з расійскімі ліберальнымі коламі – 2 з нагоды забойства Нямцова і адна ў падтрымку палітвязняў

4. Геаграфія

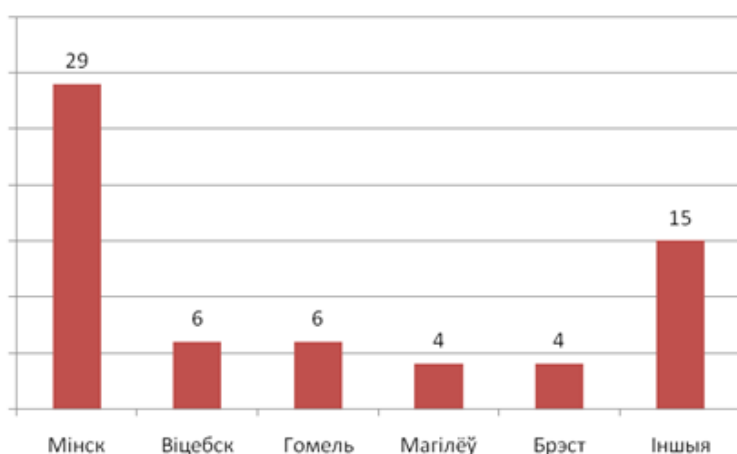
Як і ў колішнія два гады, Мінск застаецца абсалютным лідарам па колькасці пратэстных вулічных падзей. Тры абласныя цэнтры адставалі ад яго ў гэтым годзе шматкроць (табліца 2), у 2014 і 2013 гг. разрыў быў не настолькі высокім (табліца 3, малюнак 11).

Мінск	59
Віцебск	4
Брэст	4
Магілёў	4
Гомель	3
Гродна	1
Баранавічы	3
Бабруйск	2
Барысаў	2
Бяроза	2
Орша	2

Табліца 2. Геаграфія вулічных пратэстаў у 2015 годзе

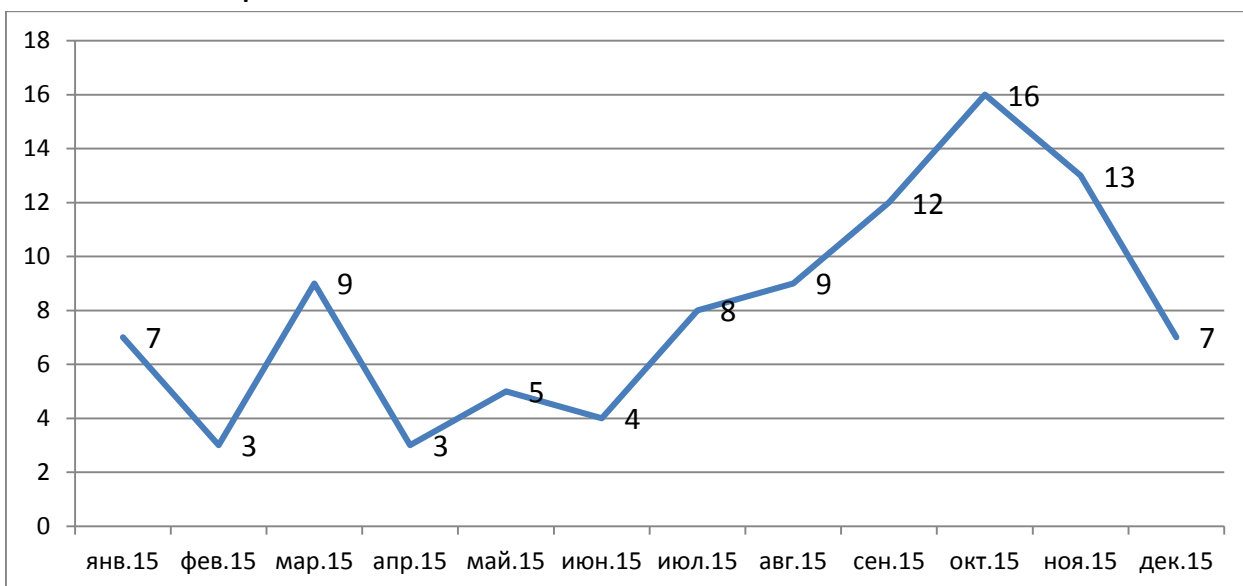
Горад	Акцый	Выбарчых пікетаў
Мінск	20	11
Брэст	8	5
Віцебск	7	1
Гомель	5	3
Гродна		1
Магілёў	2	2
Барысаў	2	
Баранавічы	1	1
Бабруйск	1	1

Табліца 3. Геаграфія вулічных пратэстаў у 2014 годзе

Малюнак 11. Геаграфія вулічных пратэстаў у 2013 годзе

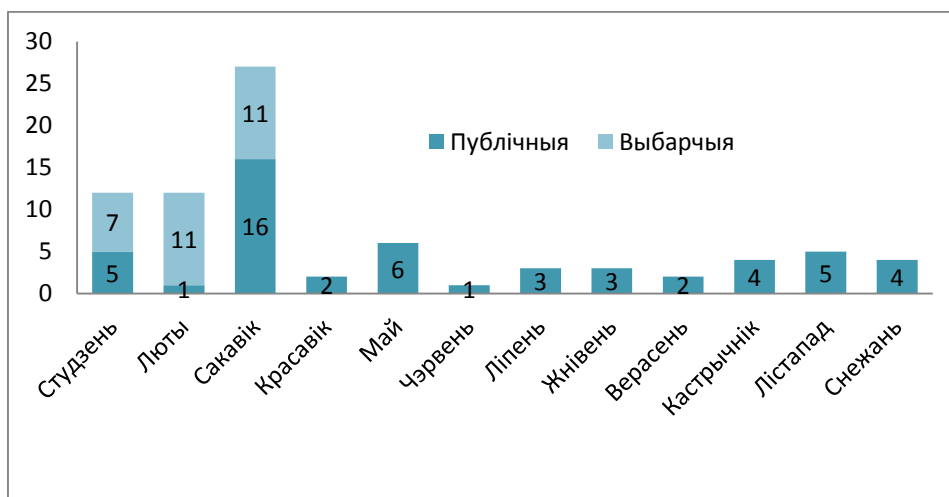
5. Сезоннасць

Малюнак 12. Сезоннасць акцый у 2015 г.

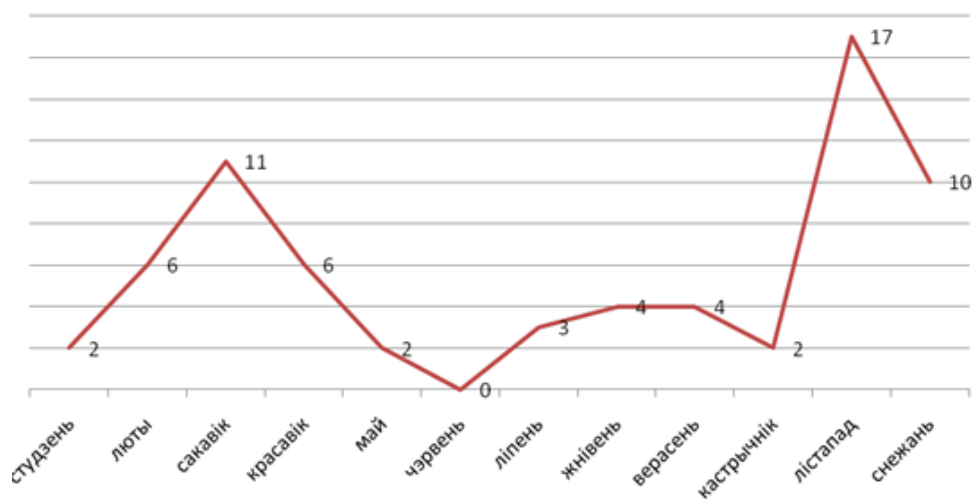
На сезоннасць акцый у 2015 годзе істотна паўплываў выбарчы цыкл (жнівень-кастрычнік). Высокая актыўнасць у лістападзе найперш была звязана з вялікай колькасцю акцый памяці з нагоды Дзядоў і рэпрэсій 30-х гг. (малюнак 12).

У 2014 годзе карціна была адваротнай – пік актыўнасці прыпаў на першы квартал году - у сувязі з мясцовымі выбарамі і кіеўскімі падзеямі (малюнак 13).

Малюнак 13. Сезоннасць акцый у 2014 г.

Сезонная дынаміка 2013 года была звязаная з каляндарнымі акцыямі (Дзень Волі, Дзяды) і серыяй снежаньскіх акцый у абарону дома-музея М.Багдановіча (малюнак 14).

Малюнак 14. Сезоннасць акцый у 2013 г.

6. Рэпрэсіўныя захады

Рэпрэсіўныя захады ў гэтым годзе ў меншай ступені закранулі акцыі апазіцыі. Тактыка сілавікоў у тым ліку падчас несанкцыяваных масавых акцый найчасцей зводзілася да таго, што на арганізатараў і найбольш актыўных удзельнікаў складаліся пратаколы на месцы. Пазней адбываліся суды, на якіх прысуджаліся штрафы. Пра збіццё падчас затрымання на акцыі было адно паведамленне ў СМІ (табліца 4). У прыведзенай табліцы не ўлічваецца так званая “справа графіцістаў”, бо нанясенне графіці (або псаванне афіцыйных плакатаў) традыцыйна не ўлічвалася ў дадзеным маніторынгу.

Захады падчас акцый	
Перапісанне дадзеных на месцы (без наступстваў)	2
Затрыманне (без наступстваў)	3
Збіццё	1
Адміністрацыйныя і інш. наступствы пасля акцый	
Штраф	13
Арышт	3
Завядзенне крымінальнай справы	1

Табліца 4. Рэпрэсіўныя захады адносна ўдзельнікаў акцый у 2015 годзе

У 2014 годзе сітуацыя выглядала інакш: 33 з 52 публічных акцый сканчалася тымі ці іншымі негатыўнымі наступствамі для яе ўдзельнікаў, усяго было зафіксавана 20 выпадкаў, калі падчас або напрыканцы акцый праводзіліся затрыманні. Завядзенне спраў па адміністрацыйных артыкулах адбылося ў 28 выпадках з 52 (з іх 13 акцый мелі наступствамі арышты, 17 – штрафы). У тым ліку 3 выпадкі прысуду арыштаў або штрафаў

адбыліся пасля дазволенах уладамі мерапрыемстваў. Выбарчыя пікеты скончыліся як мінімум у 5 выпадках штрафаў, і ў трох – арыштамі ўдзельнікаў.

Як можна пабачыць з табліцы 5, у 2013 годзе (яшчэ да падзеяў на Майдане, якія выклікалі абвостраную рэакцыю беларускіх улад на любыя праявы пратэстаў), з пратэстоўцамі таксама цырымоніліся меней. Гэта, відавочна, вытлумачаецца прэзідэнцкімі выбарамі, падчас якіх увага замежных назіральнікаў і часткі СМІ да падзеяў на Беларусі павышаецца шматкроць.

Віды рэпрэсіўных захадаў	Колькасць акцый, дзе яны ўжываліся
Штрафы	15
Арышты	17
Збіццё	1
Іншае	11

Табліца 5. Рэпрэсіўныя захады адносна ўдзельнікаў акцый у 2103 годзе.

Сацыяльныя канфлікты

1. Колькасць сацыяльных выступленняў

У 2015 годзе на фоне росту вулічнай палітычнай актыўнасці адбылося заўважнае падзенне пратэстных ініцыятыў у форме сацыяльных канфліктаў не вулічнага кшталту (забастоўкі, калектыўныя скаргі і г.д.). Усяго было налічана 28 такіх падзей (у 2014 – 46, у 2013 – 39). Хаця, як адзначалася ў ранейшых маніторынгах, падлічыць колькасць такога кшталту складаней, бо яны прыцягваюць куды меншую ўвагу СМІ, тым не менш дынаміка на зніжэнне заўважная.

2. Тыпы сацыяльных канфліктаў

Усе прычыны канфлікту насілі найперш сацыяльна-эканамічны характар. Сярод іх кожны год вылучаліся тры асноўныя: 1) працоўныя канфлікты (наймальнік – працоўны), 2) жыллёвыя канфлікты (забудоўшчык + адміністрацыя – жыхары раёна), 3) прадпрымальніцкія страйкі (дзяржава – гандляры-індывідуальныя прадпрымальнікі). У гэтым годзе сюды таксама дадаўся канфлікт студэнтаў БДУ з адміністрацыяй.

Працоўныя канфлікты склалі 10 выпадкаў (у 2014 – 18, у 2013 – 11), сутыкненні інтарэсаў жыхароў і забудоўшчыкаў – 14 (у 2014 – 15, у 2013 – 17), пратэсты індывідуальных прадпрымальнікаў – 3 (у 2014 – 13, у 2013 – 18), а таксама адзін працяглы студэнцкі канфлікт з кіраўніцтвам вну.

Тып канфлікту	2015	2014	2013
---------------	------	------	------

Працоўны	10	18	11
Жыллёвы	14	15	17
ІП	3	13	18
Іншыя	1 (студэнцкі)		3

Табліца 6. Тыпы сацыяльных канфліктаў

3. Прычыны пратэстных дзеянняў

Прычыны выступленняў на працоўных месцах былі пераважна звязаныя з несвоечасовай выплатай заробкаў або нізкімі заробкамі (4), невыплатай “адступных” (1) з кепскімі ўмовамі працы (3), былі таксама канфлікты ў сувязі з непрацягваннем кантракту (1), накіраваныя супраць кіраўніцтва (1). Прычыны маглі спалучацца. Вялікіх адрозненняў прычынаў ад канфліктных падзей 2014 і 2013 годзе ў гэтым сэнсе няма.

Тое самае тычыцца і жыллёвых канфліктаў, тут прычыны больш-менш традыцыйныя: ушчыльняльная забудова, высяленне, знішчэнне зялёных зонаў.

Канфлікт індывідуальных прадпрымальнікаў – дробных гандляроў на рынках з уладамі працягваецца дагтуль – у сувязі са зменамі патрабаванняў да ліцэнзавання замежных тавараў.

4. Геаграфія сацыяльных пратэстаў

Сярод сацыяльных пратэстаў па колькасці падзей таксама лідзіруе Мінск – 13, усе астатнія 15 населеных пунктаў – па адным выпадку.

5. Тактыка, сродкі, метады

Як і раней, у выпадку з жыхарамі, незадаволенымі уплатняльнай забудовай ды іншымі замахамі на іх правы, найбольш эфектыўнай і распаўсюджанай з’яўляецца тактыка напісання калектыўных скаргаў на невыкананне нормаў пры праектаванні забудовы (у органы мясцовай улады, у адміністрацыю прэзідэнта, пракуратуру, дзяржкантроль). Масавы удзел у грамадскіх абмеркаваннях, як і раней, выкарыстоўваецца як маральны ціск на прадстаўнікоў адміністрацыі. Жыхары вельмі актыўна збіраліся на вулічныя сходы, падчас якіх адбвалася абмеркаванне праблемы тактыкі дзеянняў, праводзілася сустрэча з прадстаўнікамі ўлады, збор подпісаў пад скаргай, заявай. Усё актыўней жыхары карыстаюцца дапамогай спецыялізаваных грамадскіх ініцыятыў, страваюць акаўнты ў сацсетках і нават [свае сайты](#).

Працоўныя калектывы акрамя прыпынення працы і скаргаў мясцовым уладаў таксама часцей сталі выкарыстоўваць зварот у СМІ. Тое самае тычыцца студэнцкага пратэсту – актыўны зварот у СМІ, збор подпісаў сталі аднымі з вядучых інструментаў. Іх вулічнае шэсце і вывешванне банэра было вырашана вылучыць асобна і аднесці да акцыяў публічнага кшталту.

Гандляры-ІП традыцыйна баставалі на працоўных месцах, але ў 2015 годзе гэты пратэст яшчэ быў слабы (да канца года дзейнічалі адтэрміноўкі па ліцэнзаванні тавараў па новых правілах).

Жыллёвыя	
Подпісы	7
Вулічныя сходы	6
Галадоўка, банэр, падача заяўкі на вулічную акцыю	3
Працоўныя	
Подпісы	5
Прыпыненне працы	4
Калектыўны зварот у СМІ	2
Марш	1
Прадпрымальнікі	
Прыпыненне працы	3
Студэнты	
Мітынг, шэсце (вылучаны асобна і аднесены да публічных акцый пратэсту)	1
Банэр	1
Подпісы	1

Якія тактыкі пераважалі ў 2014 і 2013 гг., можна паглядзець у табліцах 8 і 9

Жыллёвыя канфлікты: сродкі	
Подпісы пад скаргай, зваротам у органы ўлады іншыя інстанцыі	11
Удзел у грамадскім абмеркаванні	7
Вулічныя сходы	4
Зварот у СМІ	3
Працоўныя	
Збор подпісаў пад калектыўным зваротам у органы ўлады	8
Прыпыненне працы	6
Сход падчас працы (у тым ліку сустрэча з кіраўніцтвам)	4
Галадоўка	2
“Італьянскі” страйк	1
Сустрэча з мясцовымі органамі	1

Пагроза забастоўкай	1
Стварэнне ячэйкі незалежнага прафсаюза	1
Калектыўны зварот у СМІ	1
Прадпрымальнікі	
Прыпыненне працы	13

Табліца 8. Тактыкі пратэстаў у 2014 годзе

Жыллёвыя	
Подпісы	13
Вулічныя сходы	6
Радыкальныя дзеянні	2
Працоўныя	
Прыпыненне працы	7
Сход падчас працы	2
Галадоўка	1
“Італьянская” забастоўка	1
Прадпрымальнікі	
Прыпыненне працы	7
Сход (мітынг) па-за рынкам	1
Подпісы	1

Табліца 9. Тактыкі пратэстаў у 2013 годзе

6. Выніковасць сацыяльных пратэстаў, наступствы

Як было заўважана ў ранейшых маніторынгах, сацыяльныя канфлікты ў адрозненне ад акцый публічнага кшталту – гэта найперш барацьба сацыяльных агентаў за канкрэтныя інтарэсы, а не маніфестацыя ідэй і каштоўнасцей. Таму тут галоўным крытэрам паспяховасці выступае дасягненне пастаўленай мэты (а не масавасць і публічны рэзананс, якія могуць выступаць хіба што як сродак).

У 2015 годзе паспяховасць альбо частковая паспяховасць вынікаў працоўных канфліктаў склала 6 з 10 выпадкаў, вынікі якіх вядомыя (у 2014 было 8 з 13, а ў 2013 - 6 з 11). У 3 выпадках вынікі так і засталіся невядомымі, а ў 1 – адмоўны (супрацоўніцы пратэставалі супраць банкруцтва іх сельгаспрадпрыемства).

У жыллёвых канфліктах у 3 выпадках вынікі засталіся невядомымі (канфлікт ячшэ працягваецца). У астатніх 11 хаця б часткова паспяховымі было 6 выпадкаў, 5 - адмоўных. Тэндэнцыі вельмі падобныя на мінулагоднія.

Для ІП з рынкаў усё скончылася як і раней – ім было прапанавана распрадаць тавары да канца году (адтэрміноўка, аб’яўленая яшчэ ў 2014 годзе).

7. Публічнасць сацыяльных канфліктаў (розгалас у СМІ)

Сацыяльныя канфлікты традыцыйна прыцягваюць меней увагі СМІ з-за сваёй спецыфікі: у іх рэдка бяруць удзел папулярныя медыйныя персоны – гэта ініцыятывы “шараговых грамадзянаў”, акрамя таго, яны менш яскравыя і кідкія, у адрозненні ад вулічных акцый, а каб апісаць логіку канфлікта трэба адсочваць яго ад пачатку да канца, што звычайна нашыя СМІ рабіць не вельмі любяць. Бадай адзіны канлікт, пра які стабільна пісалася, - гэта пратэст студэнтаў БДУ супраць кіраўніцтва вну.

У мінулыя гады адзначалася, што працоўныя радзей імкнуцца прыцягнуць увагу СМІ, чым іншыя актыўныя ўдзельнікі нізавога пратэсту. Але часам гэтая ўвага прыходзіць да іх сама, як тое адбылося з масавым маршам кітайскіх рабоых з Добруша на Гомель альбо з будаўнікамі амбасады Туркменістана. Калі ў першым выпадку акрамя “экзатычнасці” падзеі зважаючы на нацыянальны склад яе ўдзельнікаў дадалася і тое, што ў Беларусі ўпершыню за доўгія гады адбыўся марш з удзелам працоўных, то ў другім цікавасць СМІ можна патлумачыць толькі само гэтай “экзатычнасцю”.

Жыллёвыя канфлікты стабільна трапляюць пад увагу такіх СМІ як партал Onliner.by, realt.by, але за гэты год іншыя буйныя недзяржаўныя сайты таксама сталі актыўней адсочваць жыллёвыя канфлікты. Самі жыхары за апошнія некалькі год канчаткова зразумелі сілу публічнага розгаласу іхняй праблемы, таму іх актыў знаходзіць і выкарыстоўвае кантакты са СМІ ў сваіх інтарэсах.

Прадпрымальніцкія страйкі з-за іх малой масавасці ў 2015 годзе маглі прыцягнуць меней увагі, але былі цікавыя для мас-медыя, як і ў мінулыя гады, калі яны ахоплівалі амаль усю краіну.

Высновы

Выбарчы 2015 год часткова апраўдаў мінулагодні прагноз на павышэнне палітычнай вулічнай пратэстнай актыўнасці, хаця шмат у чым яна павялічылася не толькі за кошт акцый традыцыйнай апазіцыі, але і рознага кшталту нефармальных групавак, пераважна моладзевых (анархістаў, футбольных фанатаў, “Пошуга” і г.д.). Тым не менш, крыху больш мяккі палітычны клімат дазволіў тым апазіцыйным лідарам, што не бралі ўдзел у выбарчым працэсе, правесці некалькі больш-менш масавых акцый без дазволу ўлад з мінімальнымі наступствамі для іх удзельнікаў (пратаколы на месцы, штрафы). Канешне, калі параўнаць выбарчы 2015 з 2010, то сапраўднай масавасці падчас вулічных акцый не назіралася. Паслявыбарчы імправізаваны мітінг 11 кастрычніка (на якім не быў

заўважаны ніводны з апазіцыйных лідараў, што арганізавалі ранейшыя акцыі) быў зусім малалюдны (на фоне ранейшых вулічных падзей у 2010, 2006 і нават у 2001 гадах, калі адбываліся выбары прэзідэнта).

Гэта можна патлумачыць, па-першае, асцярожнасцю самой апазіцыі, якая да таго ж у гэтым годзе разыйшлася ў тактыках: адна яе частка больш увагі надала чыста агітацыйнай кампаніі, што праводзілася без моцнага пратэстнага запалу і заклікаў “на плошчу” у ноч пасля выбараў, другая ці то была няздатная ці не вельмі імкнулася сабраць сапраўды масавы вулічны сход, прадбачыўшы, што пасля ўкраінскіх падзей, улады будуць рэзка рэагаваць на такога кшталту спробы. Па-другое, высокая верагоднасць таго, што шараговыя прыхільнікі апазіцыі самі не вельмі імкнуліся да нейкіх актыўных дэманстрацый непавінавання, таксама зважаючы на ўкраінскія падзеі і магчымую рэакцыю ўлад на гэтым фоне. Па-трэцяе, майданныя і паслямайданныя падзеі выклікалі ў насельніцтва краіны адмоўную рэакцыю і забяспечылі рост рэйтынга дзейснага прэзідэнта, які непасрэдна перад выбарамі [падскочыў яшчэ вышэй](#), нягледзячы на сацыяльна-эканамічную нестабільнасць у 2014-2015 гадах. І ўрэшце рэшт, сама ўкраінская праблематыка перастала быць у фокусе ўвагі падчас вулічных акцый, што можна патлумачыць зніжэннем папулярнасці вобраза майдану ў тым ліку ў вачах саміх актывістаў.

Такім чынам, нягледзячы на некаторы ўсплёск пратэстнай палітычнай актывінасці у выбарчы год у параўнанні з папярэднімі, усё-такі варта адзначыць яго умеранасць.

Некаторае падзенне колькасці сацыяльных канфліктаў у 2015 годзе было звязана з мінімальнай колькасцю забастовак рынкавых гандляроў (іхнія масавыя ў тым ліку вулічныя выступы пачаліся якраз з пачатку новага 2016 года), а таксама некаторым зніжэннем колькасці выступаў на працоўных месцах, што можа быць звязана альбо з цяжкім эканамічным становішчам і звужэннем рынку працы (людзі проста баяцца выступаць супраць наймальніка, каб не застацца беспрацоўнымі), альбо таксама з выбарчым годам і імкненнем дзяржаўных прадпрыемстваў мінімізаваць незадвальненне працоўных, прадухіліўшы іх выступы і ўвагу СМІ. Дзвюмя асаблівасцямі 2015 году варта назваць першы за доўгія гады працяглы пратэст студэнтаў і медыйна прывабны марш кітайскіх будаўнікоў на Гомель.

На дадзены момант назіраецца павышаная пратэстная актывінасць дробных прадпрымальнікаў-гандляроў і далучэнне да іх акцый апазіцыйных актывістаў. Цалкам верагодна, што у 2016 годзе, у сувязі з напружанай эканамічнай і сацыяльнай абстаноўкай, апазіцыйныя актыў больш увагі будзе надаваць менавіта такога кшталту праблематыцы падчас акцый. Але як паўплывае гэты стан эканомікі на настроі большасці грамадства, сказаць адназначна цяжка: працяглая дэпрэсія звычайна прыводзіць хутчэй да “галасавання нагамі”. З іншага боку, улічваючы, што Расія перажывае зараз тыя самыя праблемы, такога кшталту эканамічная міграцыя становіцца амаль бессэнсоўнай. Пры гэтым, паколькі рынак працы канчаткова звужаецца, і страх згубіць рабочае месца павялічыўся шматкроць, цалкам магчыма, што выбуха сацыяльных канфліктаў (прынамсі

працоўных) пакуль не прадбачыцца, але магчыма сацыяльная напружанасць выльецца ў нейкія іншыя формы выразу незадавальнення.

Дадатак да тлумачэння метадалогіі

Публічныя (палітычныя) акцыі: акцыі, якіяносяць публічны характар – фактычна гэта азначае, што акцыя мусіць не толькі несці выразны пратэстны мэсэдж, але і быць вулічнай, праводзіцца ў нейкім месцы канцэнтрацыі людзей (населеным пункце).

1. Акцыі публічнага кшталту былі класіфікаваныя па трох тыпах: а) адносна масавыя традыцыйныя акцыі (мітынгі, шэсці) – **М**, б) невялікія (пікеты і ўсе вулічныя акцыі, якія можа да іх прараўняць: раздача ўлётак на вуліцы, адзіночны пікет з плакатам) – **П**, в) ананімныя і “замаскіраваныя” акты пратэсту (флешмоб, кароткі перформанс, развешванне сцягоў, банэраў і г.д.) – **Ф**.
2. Прычыны пратэсту, мэты, лозунгі – збольшага палітычныя, але таксама могуць быць і сацыяльныя, звязаныя з гістарычнай памяццю і культурнай спадчынай г.д.
3. Суб’ект – калектыўны альбо індывідуальны.

Даследваныя параметры:

1. Калектыўныя суб’екты – арганізатары і ўдзельнікі акцыі
2. Лакалізацыя акцыі
3. Заяўленая нагода акцыі
4. Сезоннасць
5. Дазволеная або недазволеная
6. Маршрут
7. Лозунгі і тэхнікі, від акцыі (М, П, Ф)
8. Пераслед ўдзельнікаў
9. Публічны розгалас, асвятленне ў СМІ

Сацыяльныя пратэсты: у дадзеным выпадку фіксуецца наяўнасць канфлікту інтарэсаў і публічная заява аднаго з бакоў аб намеры адстойваць свой інтарэс шляхам калектыўнай барацьбы.

1. Прычыны пратэсту – іх “сацыяльны” характар, які выражаецца ў барацьбе за базавыя жыццёвыя патрэбы: заробак, жыллё, інфраструктура, навакольнае асяроддзе, умовы навучання, працы, лячэння ці ўтрымання ў пенітэнцыярных установах, кошты на тавары і паслугі, сацыяльныя гарантыі і г.д. (сюды ўваходзяць працоўныя канфлікты, жыллёвыя канфлікты, пратэсты індывідуальных прадпрымальнікаў ды іншае).
2. Суб’ект – калектыўны (скаргі, звароты, галадоўкі асобаў не ўлічваюцца).

Даследваныя параметры:

1. Суб'ект пратэста
2. Месца пратэста
3. Тыпы канфліктаў і прычыны пратэстных дзеянняў
4. Абраныя сродкі, тактыка
5. Удзел або не ўдзел палітычных сіл у пратэстах
6. Канрэтны станоўчы/часткова станоўчы або цалкам адмоўны вынік,
7. Рэакцыя ўладаў, магчыма – негатыўныя наступствы для ўдзельнікаў
8. Публічны розгалас, асвятленне ў СМІ

Такім чынам, былі сабраныя і прааналізаваныя дзве базы дадзеных па шмат у чым падобных, але пры гэтым і адрозных параметрах: 1) па ўсіх пратэстных вулічных акцыях – публічныя акцыі; 2) па сацыяльных “нізавых” пратэстах, якія рэдка выходзяць у фазу вулічных акцый – сацыяльныя пратэсты (канфлікты).